

Schriftelijke inbreng Tim Bosch voor het rondetafelgesprek op dinsdag 9 april 2024 inzake de weerbaarheid van de democratische rechtstaat.

Beschermen rechtstaat

Voor het beschermen van de democratische rechtstaat zijn de taakgebieden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Nederland goed gekozen. Terrorisme, spionage (speciaal daarbij beïnvloeding door buitenlandse mogendheden), anti-institutioneel extremisme, (criminele) ondermijning en extreem rechts/links zijn inmiddels bekende thema's waar veelvuldig over wordt gepubliceerd, niet in de laatste plaats tegenwoordig door de diensten zelf. Het zijn stuk voor stuk thema's waar een niet aflatende aandacht van parlement en regering op gericht zou moeten zijn, omdat ze als intrinsiek doel hebben om de democratische rechtsorde -of zelfs de staatsveiligheid- te verstoren. In het bijzonder is ondermijning hierbij de jongste telg aan de stam. Achter dat ene korte woordje ondermijning gaat echter een zodanig complexe wereld schuil - waar er zo krankzinnig veel geld wordt verdiend dat het direct corrumperende impact heeft op bijvoorbeeld financiële dienstverlening, advocatuur, politie en toezichthouders - dat het een eigen ronde tafel discussie nodig heeft om versterking van weerbaarheid daartegen mogelijk te maken.

Desinformatie

Laat ik me nu richten op een thema dat ook aandacht nodig heeft van de politiek: desinformatie (als beïnvloedingsinstrument door vijandelijke mogendheden). De huidige geopolitieke ontwikkelingen, in combinatie met het verschuiven van de aandacht van het individu van het fysieke naar het digitale domein, creëert een zorgwekkende mix van beïnvloedingsmogelijkheden.

Binnen de context van het vraagstuk van vandaag, namelijk de noodzaak van het versterken van de rechtsbescherming van de burger, is dit eveneens een belangrijk thema.

Gewaarwording van de destructieve kracht van desinformatie is immers een logisch begin van die bescherming.

De Nederlandse democratische rechtstaat kenmerkt zich door een combinatie van (streven naar volledige) transparantie, een relatief hoge mate van toegankelijkheid voor alle burgers om te participeren, en een economische welstand waardoor internet en media voor vrijwel iedereen toegankelijk is.

De keerzijde hiervan is dat kwaadwillenden vrij gemakkelijk hun agenda kunnen doorvoeren, zonder de complexe operaties die daar enkele decennia geleden voor nodig waren.

Een aantal disruptief en agressief ingestelde landen -Rusland voorop- heeft *active measures*¹ en -meer specifiek- desinformatie geïntegreerd in hun buitenlandpolitiek. Dit betekent dat hele directoraten, afdelingen, units, 'fabrieken' vol personen (ook niet-militairen) bezig zijn met het ontwrichten van de democratische rechtsorde van andere landen, vaak met offensieve cyberprogramma's. Dit gebeurt voornamelijk zonder dat burgers dat doorhebben, zodat er bijvoorbeeld betogingen in Europa worden georganiseerd waarbij de deelnemers zich niet beseffen dat de organisatie de facto in handen van het Kremlin ligt.

¹ reeks van politieke en militaire operaties die worden uitgevoerd door staten of niet-staatelijke actoren om de politiek, economie, veiligheid, of het sociale weefsel van een ander land te beïnvloeden, vaak op een heimelijke of manipulatieve manier

Stellingen

Ik pleit ervoor dat een dergelijke agressief hybride buitenlandbeleid van dit soort landen minimaal moet worden tegengegaan door een steviger en holistischer defensiebeleid van Nederland. Hierin dient niet alleen een duidelijke visie op het 'hoe' te worden beschreven (budgetten, actoren, middelen) maar ook een nadruk op de brede aanpak hierin, waarin een aantal ketenpartners op dit vlak (Justitie & Veiligheid, BZK, BZ, OC&W, Defensie, de media) met elkaar samenwerken om gezamenlijk desinformatie en ontwrichting door *active measures* tegen te gaan.

Daarnaast zou desinformatie meer als een virus behandeld moeten worden. Dat betekent dat de overheid maatregelen moet nemen om de bevolking *resistent* (of in ieder geval meer weerbaar) te maken. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat dit mogelijk is, en direct effect heeft².

Alleen met een drastische verbetering van de samenwerking tussen publiek en privaat kan deze dreiging tegen worden gegaan. Op het gebied van data-analyse, open source intelligence en nieuwe technische mogelijkheden (denk aan analyse software om manipulatie van beelden te bekijken, het gebruik van *A.I.*) is menig startup de overheid mijlenver gepasseerd. Speciaal op gebied van training en onderzoek kan de overheid makkelijk taken uitbesteden om zich te richten tot haar kerntaken. Het gaat echter niet alleen om het uitbesteden om redenen van capaciteit; het gaat ook om het gebruik van maken van expertise én dezelfde ideologische doelstellingen in de private sector om samen meer te bereiken.

Er moet veel meer vanuit de *Europese Unie* gedacht en gehandeld worden. Alleen een gezamenlijke aanpak (en strategie) op Europees niveau kan impact hebben op de grote machtsblokken. Op dit moment wordt de Europese Unie te veel gezien als een bemoeizuchtige regelaar. Regering en parlement zouden -in het kader van het beschermen van de democratische rechtstaat- veel meer uit kunnen dragen dat we dit niet alleen kunnen en Europese partners nodig hebben. Vanuit mijn eigen achtergrond in de zeer gesloten inlichtingen- en veiligheidswereld was het fascinerend om te zien hoe de diensten van landen elkaar hebben gevonden op een terrein dat vroeger altijd werd gezien als de meest exclusieve soevereine taak: veiligheid. Nu de rest van Europa nog.

Door te beseffen dat er dagelijks door offensieve landen zoals Rusland, Iran en China in Europa (en dus ook in Nederland) wordt gewerkt aan voorbereidingen voor sabotage, beïnvloeding om partijen tegen elkaar op te zetten/onrust te creëren, en beïnvloeding van verkiezingen en politieke besluitvorming, kunnen we de burger beter informeren en weerbaarder maken. Tegelijk is de politiek aan zet om de verdediging hiertegen te versterken.

² <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/desinformatie-is-misschien-te-bestrijden-door-het-te-zien-als-een-virus-en-er-een-vaccin-tegen-te-maken~bc7aebef/>